

DEUREN UIT HET OUDSTE HOUT VAN ONS LAND

Cees Laban *

Enkele jaren geleden werd tijdens drainage-werkzaamheden, even ten zuiden van Winterswijk, van onder de keileem een boomstam naar boven gehaald.

Geologen stelden vast dat de stam uit het Pre-Saalien moest stammen en weleens honderdduizenden jaren oud zou kunnen zijn.

De bodem even ten zuiden van Winterswijk is geologisch bijzonder interessant. De pleistocene afzettingen (gevormd tussen ca. 2.5 miljoen en 10.000 jaar geleden) zijn in dit gebied, in vergelijking met het midden en noorden van ons land, erg dun. Niet meer dan drie tot vier meter. Onder Noord-Holland bijvoorbeeld bereiken de pleistocene afzettingen een dikte van meer dan vierhonderd meter! De bovenlaag op de locatie van de boomstamvondst bestaat uit dekzand van de Twente Formatie met een dikte van één tot enkele meters. Dit dekzand is tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (ca. 75.000 tot 10.000 jaar geleden), hier door de wind als een soort deken over de oudere afzettingen neergelegd. In onze streken heerste er in de koudste fasen van deze ijstijd een poolklimaat waardoor er geen vegetatie was en de wind vrij spel had.

Onder het dekzand ligt een laag keileem die tot de Drenthe Formatie behoort. Een stugge, vaak zandige en grindhoudende leem die hier tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (ca. 200.000 tot 100.000 jaar geleden), door het landijs is afgezet.

Het landijs bereikte tijdens de laatste ijstijd ons land niet. De rand van het landijs lag ongeveer bij het huidige Hamburg en liep door westelijk Denemarken naar het noorden. In het Saalien lag een groot deel van ons land echter wel onder een vaak meer dan tweehonderd meter dik pakket ijs. De ijsbedekking heeft plaatsgevonden tijdens de koudste fase van het Saalien, tussen 150.000 en 100.000 jaar geleden.

SCHUIVEND EN STUWEND

Het vanuit Scandinavië afkomstige landijs nam onderweg uit de ondergrond allerlei stenen

en zand- en kleilagen op die onder het voortschuivende ijs werden vermengd en vermalen. Het produkt, dat na het afsmelten van het ijs achterbleef, wordt keileem genoemd. Het landijs schoof echter niet altijd alleen over de bodem. Enorme ijslobben vulden de bestaande laagten in het landschap en stuwden de randen tot soms meer dan 100 meter op. Voorbeelden hiervan zijn de Utrechtse Heuvelrug en de Posbank.

Rond Winterswijk heeft weinig stuwing plaatsgevonden. Wel ten noorden ervan, in Twente.

Onder de keileem bij Winterswijk ligt nog een laag grof zand die ook tijdens het Pleistoceen is afgezet. Het is niet precies bekend in welk deel van dit tijdvak. Op twee tot drie meter diepte ligt klei die is afgezet tijdens het Oligoceen (ca. 37 tot 26 miljoen jaar geleden), een tijdvak van de Tertiaire periode die aan het Kwartair vooraf ging. Plaatselijk ligt er nog weleens een dunne laag donkergroen zand op de oligocene klei. Deze is afgezet tijdens het Mioceen, het tijdvak dat op het Oligoceen volgde (ca. 7 tot 26 miljoen jaar geleden).

BLADVERLIEZENDE EIK

Met het leggen van een drainagesysteem door de keileem heen, vond de eigenaar van het land, de heer Klumper, een grote boomstam met een lengte van acht meter en een doorsnede van ongeveer 60 centimeter. Hij waarschuwde onmiddellijk zijn buurman, de biologieleraar en amateur-geoloog G. Griffioen. De heer Griffioen zag direct het belang van deze vondst in en nam contact op met de Rijks Geologische Dienst in Haarlem.

De heer J. de Jong van de afdeling Paleobotanie van deze dienst heeft vervolgens ter plaatse een onderzoek in laten stellen. Een stuk van het hout is voor nader onderzoek meegenomen. Op het Laboratorium voor Paleobotanie en Palynologie in Utrecht stelde Dr. J. van de Burgh vast dat het om een eikestam ging. Een soort die bladverliezend is. Welke soort precies kon niet meer worden nagegaan.

De stam was uitstekend geconserveerd en licht ingekoold. De schors was wel verdwenen en de

* Sakerstraat 78, 1831 CS Koedijk.

Fig. 1: Een van de laatste stukken hout die nog reesteren van de acht meter lange en 60 cm dikke eikestam. Fraai is de typische verweringsvorm van eikehout te zien. De schors is volledig verdwenen. Foto: Jan van Gelderen.

Fig. 2: De eigenaar van het land waar de boomstam is gevonden, de heer Klumper, heeft er een paar stevige deuren van laten maken. De lichte inkolingsgraad van het hout geeft een typische donkere tint aan het hout. Foto: Jan van Gelderen.

stam was, op een voor eikehout typische manier, door verwerking sterk gegroefd. (zie fig. 1).

IN PLANKEN GEZAAGD

De heer Klumper bracht de stam naar een houtzagerij en liet er planken van zagen (op eigen risico, zo stelde de zagerij). Ook binnenin bleek de stam echter volledig gaaf te zijn. Vervolgens liet hij er twee deuren van maken voor het nieuwe huis van zijn zoon, vlak naast de boerderij. Omdat het hout nogal wat scheurtjes vertoonde bestaan de deuren uit smalle stukken.

De deuren zijn vermoedelijk van het oudste, nog bruikbare hout gemaakt dat er in ons land te vinden is.

Omdat het met zekerheid onder een pakket ongestoorde keileem vandaan is gekomen, moet het meer dan 200.000 jaar oud zijn. Tijdens de warmere fasen van het Saalien was het in dit gebied te koud voor eikenbos.

De boom moet dus op zijn minst zijn opgegroeid in de warmere tijd die aan het Saalien vooraf ging, het Holsteinien genoemd.

Gezien de geringe graad van inkoling wordt aangenomen dat de stam niet uit de oligocene klei afkomstig is. Vermoedelijk is de stam door het voortschuivende landijs meegevoerd uit een moerasafzetting waar de stam mogelijk door een rivier is gebracht. Hier is de stam afgesloten ge-

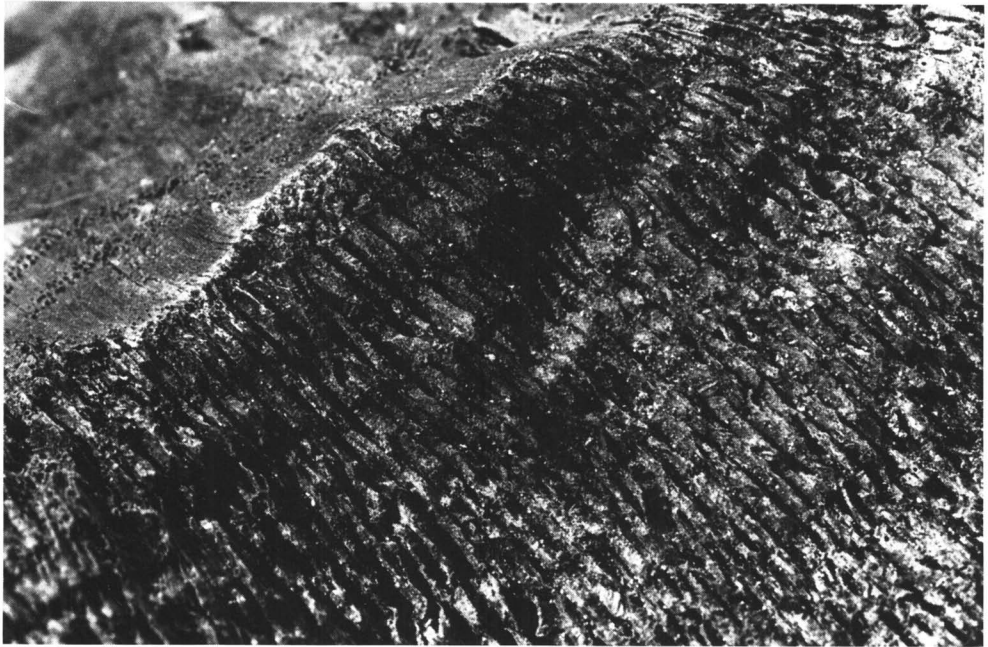

Fig. 3: De 'kopse kant' van het eikehout. Het hout heeft een grove structuur met veel scheurtjes. De panelen voor de deuren moesten daardoor vrij smal worden gezaagd. Foto: Jan van Gelderen.

raakt van zuurstof en op die manier bewaard gebleven. Het kienhout uit onze venen, bijvoorbeeld, is na vaak duizenden jaren ook nog gaaf. De zuurgraad van het water en de afwezigheid van zuurstof houden het rottingsproces tegen.

De heipalen waarop een groot deel van het oude Amsterdam is gebouwd houden het, als ze maar in het grondwater blijven staan, per slot van rekening ook al honderden jaren uit.

Fig. 4: Dit fraai stuk houtsnijwerk maakte de heer G. Griffioen uit een van de stukken van de eikestam. Foto: Jan van Gelderen.